

KAPİTALİZMİN YEŞİL (?) DÖNÜŞÜM PROGRAMI YERİNE, ENERJİDE TOPLUM YARARINI GÖZETEN, KAMUSAL PLANLAMA TEMELLİ DEMOKRATİK DÖNÜŞÜM

Oğuz Türkyılmaz¹

1. GİRİŞ VE AMAÇ

Günümüz dünyasında, bir yanda, dünyanın kaynakları ve doğanın varlıkları, kapitalizmin körüklediği çılgın bir tempo ile ve yaşam gereklerinin çok üzerinde tüketilmekte, diğer yanda ise, hâlâ üç milyar insanın evinde ellerini yıkayacağı bir lavabo, iki milyar yedi yüz milyon insanın yemek pişirmek için düzenli bir mutfağı bulunmamakta; sekiz yüz milyon kadar insan elektrikten yararlanamamaktadır. Bunun yanı sıra, gelişmiş ülkelerde yaşayanlar da dâhil; çok sayıda insan, alım güçlerinin yetersizliği nedeniyle var olan olanaklara ulaşmakta zorluk çekmekte, ödeyemedikleri yüksek elektrik ve doğal gaz faturaları nedeniyle karanlık ve soğuk bir yaşama mahkûm olmaktadır.

Sanayi devriminden bu yana, kapitalist sistemin yürüttüğü kâr hırsı ile doğayı hiçe sayan politikalar ve çok fazla artan fosil yakıt tüketiminin neden olduğu sera gazları ve çeşitli kirleticiler, hava ve çevre kirliliğini hızla artırmış ve artırmaya devam etmektedir.

Sera gazı salımları ve kirleticilerdeki yoğun artışın tetiklediği:

- İnsan yaşamını ve doğayı tehdit eden; kuraklık, denizlerin ısınması, yer altı sularının azalması, orman yangınları, beklenmedik zamanlarda yüksek yağışlar, yağışların düzensiz hale gelmesi, su baskınları gibi yıkıcı zararları azaltmak,

¹ Endüstri Mühendisi - TMMOB Makina Mühendisleri Odası Enerji Çalışma Grubu Başkanı - oguz.turkyilmaz@mmo.org.tr

- Hızla yükselme eğilimindeki sıcaklık artışını 1,5-2 °C ile sınırlamak için, enerji üretim ve tüketiminde fosil yakıtların payını mutlaka radikal ve hızlı bir şekilde düşürmek gerekir.

Petrol, gaz ve kömür tekellerinin çok etkin olduğu dünyada, birincil enerji tüketiminde 2020 yılında %83 oranında olan fosil yakıtlara olan yüksek bağımlılık, izlenen politikalarda çok radikal değişiklikler olmadığı sürece, kısa ve orta dönemde kayda değer bir azalma göstermeyecektir.

İklim sorunsalı, kapsamı, nedenleri ve sonuçları ile ideolojik, iktisadi, sınıfsal, siyasal bir sorundur ve bu özelliklerinden dolayı zaman, mekân ve ölçek boyutları vardır. Sorunun çözümü için bütün bu düzlemler ve ölçekler arasında etkileşim kuran ve geleceğe ertelenmemiş siyasi ve toplumsal mücadeleye gereksinim vardır. İklimle ilgili sorun yumağı, iktisadi, toplumsal ve tarihsel eşitsizlikleri artırdığı gibi dezavantajlı kesimlere, yoksul ülkelere, geri kalmış bölgelere, emekçi sınıflara, işsizlere, kadınlara ve gelecek kuşaklara daha ağır yükler yüklemektedir. Sorun, küresel, ülkesel ve bölgesel, sınıfsal ve toplumsal, cinsiyet boyutları olan bir sorundur. Bu kadar çok boyutlu ve karmaşık bir sorunun, salt çevre ile ilgili teknik değişkenlerin aritmetik değişimi ve mucizevi sonuçlar beklenen yeni teknolojilerin uygulanması ile çözüleceğini öne süren ve sorunu önemsizleştirmeye çalışan yaklaşımlar kabul edilemez.

İklimle ilgili sorunları, uzunca süre reddeden ve kabul etmeyen sermaye sınıfları, şimdilerde durumdan vazife çıkararak, politika değişikliğine yöneldiler. Görünürde iklim kaynaklı sorunları çözme iddiasıyla, ama esas olarak, sermayenin kendi krizlerini aşmak amacıyla; kapitalist yenden üretim için yeni çalışma ve kazanç alanları yaratmayı amaçlıyorlar. Bugüne değin enerji yatırımlarında yalnız azami kâr dürtüsü ile hareket eden, doğayı yıkıma uğratmakta sakınca görmeyen sermaye, "enerjide yeni düzen, yeşil enerji, yeşil dönüşüm" slogan ve önermelerini tekrarlayarak, bir masumiyet maskesi ile sahneye çıkmıştır.

Bugüne kadar doğaya, çevreye, topluma zarar veren kurlarsız, düzensiz sanayi, madencilik, enerji ve altyapı yatırımlarından sorumlu olan sermaye kesimleri şimdi, "Krizi benzersiz bir fırsata çevirmek" için; AB ve AB üzerinden dünyaya; "Avrupa Yeşil Mutabakatı" adı ile "yeni bir ser-

maye birikim yöntemini", büyüme stratejisi tabelasıyla önermektedir.

Kapitalist sistemin dünyamıza egemen olan odakları; IPCC ("Intergovernmental Panel on Climate Change" - Hükümetler arası İklim Değişikliği Paneli) toplantıları belgelerinin, COP ("Conference of the Parties" – Taraf- lar Konferansı) Raporlarının ve daha birçok araştırmanın vurguladığı sera gaz salımlarının ve sıcaklık artışlarının yakıcı sonuçları göz ardı etme olanağı kalmayınca, kendi sorumlu oldukları küresel sıcaklık artışını sınırlamaktan, karbon salımlarını hızla azaltmaktan söz etmeye, "yeşil mutakabat", "yeşil enerji", "adil dönüşüm", "net sera gazı salımları" gibi süslü, yanıltıcı, gerçeklerin üstünü örten söylemleri dillerinden düşürmemeye başladılar.

Yapılan bütün çalışmalar, salımların hızla azaltılması, bunun için de, fosil yakıt tüketimlerinin radikal bir biçimde kısıtlanması gereğine işaret etmekteydi.

Çözüm olarak, AR-GE çalışmalarının olumlu sonuçlanabileceği ve hidrojenden yenilenebilir enerji kaynaklı olarak yeşil hidrojen üretilebileceği ve yakın gelecekte hidrojenin en önemli enerji kaynaklarından biri olacağı beklentisine dayalı stratejiler geliştiriliyor. Güneş ve rüzgâr gibi yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı olarak düşük maliyetle sudaki hidrojenin ayrıştırılması ve birçok sanayi dalında yakıt olarak kullanılması için yoğun çalışmalar sürüyor. Öte yanda, doğal gaz ve petrol tekelleri, doğal gazın ayrıştırılması ve karbon tutulması temelli "düşük karbonlu" hidrojen üretimini geliştirmeye ve pazarlamaya çalışıyorlar.

- Önerilen yeşil program,"karbon tutma ve depolama, havadaki karbonu tutma gibi " ticari ve teknik uygulanabilirliği kanıtlanmamış ve fosil yakıtların kullanımını sürdürmesine olanak veren teknolojileri geliştirirken, fosil yakıt kaynaklı karbon salımlarını, sera gazlarını ve endüstriyel kirleticileri sona erdirmeyi de öngörmüyor. Kömür santrallerinin zamana yayılarak devre dışı kalması, doğal gaz yakıtlı santrallerle nükleer santrallerin ise çalışmalarını sürdürmesi planlanıyor.

Başta AB olmak üzere, gelişmiş kapitalist ülkelerde gündeme getirilen yeşil dönüşüm programları, özellikle fosil yakıtlara dayalı olarak varlığını sürdüren bölgelerin ve bu sektörlerde çalışan emekçilerin durumu, bu işgücünün

yeni iş alanlarına adaptasyon güçlüğü gibi sosyal ve ekonomik açıdan yüklü maliyetler ortaya çıkaracaktır. Bu maliyetlerin kimler tarafından, nasıl karşılanacağı da emek güçleri için bir mücadele alanıdır.

Yeşil boyalı badanalı da olsa; özünde fosil yakıt temelli ve esas amacı, kapitalizmin tüketimin körüklenmesine ve doğayı tahrip eden sürekli yeniden üretim kurgusuna dayalı ve toplumun küçük bir kesimini oluşturan sermaye sınıflarının ve özel şirketlerin çıkarlarını kollayan,

- Mevcut fosil yakıt temelli işleyişin, iklimi etkileyen süreç ve etkenlerle etkileşimini irdelemeden, sadece bazı teknolojik yöntemlerle sorunun çözülebileceğini öneren,

Yaklaşım ve uygulamaları deşifre etmekle yetinmeyip, başka bir enerji programını, enerjide toplum yararını gözeten, kamucu, toplumcu, demokratik bir dönüşüm programını tasarlamak, topluma anlatmak, benimsetmek ve uygulamak gereklidir.

2. YÖNELTİLEN ELEŞTİRİLERİN BAZILARI

Yeşil Mutabakat'a yönelik, eleştiriler, bazı başlıklar altında şöyle toplanabilir:

2.1 Söylemle Çelişen Enerji Politikaları

Küresel ölçekte salımların %21'inden sorumlu olan ulaşım sektörü, birçok ülkede salımların birincil kaynağıdır. Eğer var olan ve yeni üstlenilen salım azaltımları yerine getirilse bile, ulaşım kaynaklı salımlar 2050 yılında, bugüne göre %20 artacaktır. Çok iddialı azaltma hedefleri uygulansa bile, ulaşım kaynaklı salımlar sınırlanamamakta ve ancak %70 azaltılabilmektedir. Çünkü,

- Ulaşım istemi, artan nüfus ve ekonomik gelişimle mutlak olarak artmaktadır.
- Ulaşım, %95 petrol ürünlerine dayalıdır. Çözüm için yalnız elektrikli ve hidrojen yakıtlı araçlara umut bağlanılmaktadır. Oysa bugünden sonra petrol yakıtlı yeni araç imal edilmese bile, tüm araçların elektrikliye dönmesi onlarca yıl alacaktır. Yeşil hidrojenin ticari olarak kullanılabilir olması için de uzun süre gerekebilecektir. Ayrıca, yüz milyonlarca aracı elektrikli yapmak, milyonlarca şarj istasyonu inşa etmek büyük harcamalar demektir. Jetlerde sıfır salım henüz uzak bir hedef ve uzunca süre sonra gerçekleştirilebilecek bir hayaldir.

Uzun erimlere uçabilecek elektrikli uçaklar için, hidrojen bazlı kerosenle başlayarak, hidrojen temelli çözümlerin kullanılması öngörülse de, çalışmalar daha başlangıç aşamasındadır.

Dizel yakıtlı gemiler daha yıllarca çalışabilecek durumdadır. Elektrikle çalıştırma olanağı henüz bulunmamaktadır. Yeşil amonyak gibi çözümlere bakılmaktadır.

Bir yandan fosil yakıt tüketiminin azaltılmasından söz edilirken, AB Komisyonunun bir fosil yakıt olan doğal gazla yönelik projelere desteği sürmektedir. 2020 yılında, 32 projeye AB kaynaklarından 29 milyar dolar aktarılması kararlaştırılmıştır.

Fosil yakıt tüketen, savaş sanayisinin ve askeri birliklerin salımlarını azaltmaya yönelik kayda değer bir öngörü ve politika da bulunmamaktadır.

2.2 Net Sıfır Salım Büyük Bir Yalan

Bazı ülkeler önümüzdeki kritik yirmi yılda salımlarını en alt düzeye azaltmayı, birçoğu ise salımları azaltmak yerine sürdürmeyi ve bu salımlara karşılık, karbon ticareti, ağaç dikme, karbon tutma, kullanma ve depolama teknolojisi gibi mekanizmalarla "net sıfır salımlara" ulaşmayı hedeflemektedir. Net Sıfır Salım kavramı, ülkelerin neden oldukları salımlarla, "yakalanacak, tutulacak, ormanlar gibi yeşil alanlar gibi yutaklar tarafından uzaklaştırılan salımlar arasında "bir denge" kurulmasını öngörmektedir.

Gelecek on yılda salımları radikal bir şekilde düşürmeyi öngörmeyen ve bunu geleceğe erteleyip, güvenilir, ölçülmüş, denenmiş, kanıtlanmış örnekleri olmayan karbon tutma, kullanma ve depolama projelerini çözüm olarak göstermekle; salım azaltım hedeflerine ulaşmak mümkün değildir. Yeni ormanlar yaratma girişimleri, ancak yangınlar veya yasa dışı kesimlerle yok olan orman alanlarını yenilemeye yarayacaktır. Bir kömür santralı bir günde kapatılabilir ama yeni bir ormanlık alan geliştirmek onlarca yıl alır. Karbon ticareti ve denkleştirme mekanizmalarına bel bağlanamaz. Küresel Güneyi karbon yutma alanları olarak görmek, bu bölgelerde yaşayan insanların yaşam alanlarına el atma ve topraklarından sürgün edilmelerinden başka sonuç veremez. Zengin Kuzey'in ve büyük kirlenici diğer ülkelerin karbon salımlarını yutmaya yetecek nicelikte orman alanı bulunmamaktadır. Bu nedenle "Net Sıfır Salım" gibi göz boyamalar, çarpıtmalar yerine "Gerçek Çözümlere" gereksinim bulunmaktadır.

2.3 Karbon Tutma ve Depolama

Çözüm önerisi olarak sunulan karbon salımlarının tutulması ve depolanması işlemi ise, yoğun enerji tükettiği gibi güvenli, ucuz maliyetli ve sürdürülebilir olduğunu gösterir yeterince denenmiş ve kanıtlanmış örnekleri de bulunmamaktadır.

Karbon ticareti, salımlarını sürdüren şirketlerin, satın alacakları yenilenebilir enerji primleriyle kendilerini aklayacakları ahlaki olmayan ticari bir çalışmadır.

Bütün cilalı sözlere karşın, fosil yakıtlardan vazgeçilmediğinin son bir göstergesi olarak, Avrupa Parlamentosu'nun 2020 yılında fosil yakıtlara 27 milyar avro desteği onayladığı ve bu rakamın "Adil Geçiş" amaçlı yapılacak çalışmalar için tahsis edilen fonun tam yirmi yedi katı olduğu vurgulanmaktadır.

AB Komisyonu, "Yeşil Mutabakat" kapsamında yapılacak çalışmalarda özel şirketlere öncelik ve ağırlık verilmesini, özel şirketlere AB fonlarından azami desteğin verilmesini öngörmektedir.

3. QUO VADİS TÜRKİYE ?

Paris Anlaşması'nın uzun vadeli sıcaklık hedefi, küresel ortalama sıcaklık artışını sanayi öncesi seviyelerden 2°C (3,6°F) artış seviyesi ile sınırlı tutmak ve bununla yetinmeyip, 1,5°C için çaba harcamaktır. Çünkü sıcaklık artışının ancak 1,5°C ile sınırlanması halinde iklim değişikliğinin risklerini ve etkilerini önemli ölçüde azaltacağı kabul edilmektedir. Bunu sağlamak için de, salımların mümkün olan en kısa sürede azaltılması ve 21. yüzyılın ikinci yarısına kadar salınan ve tutulan sera gazlarının dengelenmesi hedeflenmektedir.

IPCC çalışmaları, küresel salımların bugünkü düzeyinin sürdürülmesi halinde, karbon bütçesinin 2030'ların başında tüketileceğini ve 2030'larda küresel ortalama sıcaklıklarda 1,5°C sınırının geçeceğini ortaya koymuştur.

Türkiye, Paris Anlaşmasıyla ilgili onay sürecini yıllarca tamamlamadı. Olasıdır ki, iktidar, iklim kredilerinin dayanılmaz albenisine kapıldı. 21 Eylül 2021 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda, Cumhurbaşkanı Erdoğan yaptığı açıklamayla ülkemizin Paris Anlaşması'na taraf olacağını ve 2053'te Net Sıfır Emisyon hedefini kabul edeceğini ilan etti. Paris Anlaşması'nın Onaylanmasının

Uygun Bulduğuna Dair Kanun 6 Ekim 2021 tarihinde TBMM'de oy birliğiyle kabul edildi. Kanun, 10.11.2021'de yürürlüğe girdi. *Türkiye Paris Anlaşmasını onaylarken, 2053 yılına kadar net sıfır emisyon hedefini de kamuoyu ile paylaşarak iddialı bir açıklamaya imza attı. Karbon yakalama potansiyeline sahip doğal yutak alanların ve teknolojik yutakların kapasitesi ile atmosfere salınan sera gazı hacminin eşitlenmesini ifade eden bu hedef, Türkiye'nin en güncel doğal yutak hacmi göz önünde bulundurulduğunda 2053 yılı itibarıyla 80 milyon ton (Mt) CO₂ eşdeğeri sera gazı salması anlamına gelmektedir. 2019 TÜİK verilerine göre Türkiye'nin yıllık sera gazı emisyon seviyesinin 506 Mt CO₂ eşdeğeri olduğu göz önünde bulundurulduğunda net sıfır hedefinin ne denli iddialı bir hedef olduğu da ortaya çıkmaktadır.*

Ülkemizin, 2053'te Net Sıfır Emisyon hedefine nasıl ulaşacağına dair hazırlanmış, konuşulmuş, tartışılmış, üzerinde anlaşılmalı, açıklanmış bir stratejisi, yol haritası bulunmamaktadır. Birincil enerji arzında fosil yakıtların payının %83,3 olduğu ülkemizin, fosil yakıt tüketimini azaltmaya yönelik kayda değer bir öngörüsü ve planı da bulunmamaktadır. Tersine, birkaç ay öncesine değin Paris Anlaşmasını imzalamayan, salımları azaltmak için hiç ciddi bir çalışma yapmayan siyasi iktidar ve enerji yönetimi;

- Cumhurbaşkanlığı 2022 Programında, "Milli enerji ve maden politikası kapsamında, yerli kömür kullanımının artırılmasına yönelik çalışmalar devam etmektedir. Bu kapsamda, büyük linyit rezervlerinin elektrik üretiminde kullanılmasına yönelik madencilik açısından Kaynak Raporu ile Rezerv Raporu hazırlanmasına yönelik çalışmalar sürmektedir." denilmektedir.
- Ticaret Bakanlığı Yeşil Mutabakat Eylem Planında ise, "Temiz, Ekonomik ve Güvenli Enerji Arzı" başlıklı bölüm hedeflerinde de, kömürün kullanımının sınırlanmasına, elektrik üretiminde kömüre dayalı santrallerin payının düşürülmesine dair tek satır yoktur.
- Yaratacağı çevre sorunları ve oluşturduğu riskleri göz ardı ederek, teknik, ekonomik ve siyasi olarak dışa bağımlılığı arttıracak olan AKKUYU Nükleer Güç Santrali benzeri iki yeni nükleer güç santrali kurmayı öngörmektedir.

Diğer taraftan, Türkiye'nin iklimle ilgili Paris Sözleşmesi'ni imzalaması da sorunları çözecek sihirli bir anahtar değil-

dir. Ülkemizin imzaladığı bazı uluslararası sözleşmelerin amir hükümlerinin uygulanmadığı ve yürürlükte olmalarına karşın yok sayıldıkları da göz ardı edilmemelidir.

4. ENERJİDE DÖNÜŞÜM, NE İÇİN, KİMİN İÇİN?

Enerji politika ve uygulamaları; çağdaş toplumlarda tüm yurttaşların ve toplumun ortak gereksinimleri olan eğitim, sağlık, ulaşım, adalet, iletişim, kültürel ve sportif hizmetlerinin, güvenli çalışma ve yaşam koşulları, beslenme, uygun barınma gereksinimlerinin ve tüm bu hizmet ve çalışmaların gereksinimlerini karşılayacak düzeyde toplam ekonomik çalışmaların gereksineceği nicelik ve nitelikte enerjinin; toplum çıkarlarını gözetken kamusal planlama kapsamında, kamu hizmeti olarak, doğal ve toplumsal çevreye olumsuz etkileri en az düzeyde tutularak ve en fazla ölçüde yenilenebilir kaynaklara dayalı, etkin ve verimli olarak sağlanması, iletimi ve dağıtımını amaçlamalıdır. Genel olarak enerji, özel olarak elektrik üretimini artırmak, özel şirketlerin kazançlarını katlamak için daha fazla elektrik üretip, kamu binalarını, iş merkezlerini, plazaları, AVM'leri pırıl pırıl aydınlatmak hüner değildir.

Sorunlar, sorunları yaratan ve yaratmaya devam edenlerle birlikte aşılamaz. Yeni kazanç alanları yaratmak için, bir tarafta fosil yakıt ticareti, fosil yakıtlara dayalı elektrik üretimi gibi çalışmalarını sürdürürken, diğer tarafta kurdukları, kurdurdukları, finanse ettikleri düşünce kuruluşları üzerinden, timsah gözyaşları dökerek, "yeşil yeniden yapılanma", "yenilenebilir enerji", "yeşil dönüşüm" söylemlerini yaygınlaştırmaya çalışan uluslararası tekellerin ve onların yerli ortakları sermaye gruplarının gerçek amaç ve niyetleri açığa çıkarılmalıdır.

5. TOPLUM YARARINI GÖZETEN KAMUCU BİR DÖNÜŞÜM İÇİN NE YAPMALI?

Sorunları aşmak ve krizden mümkün olan en çabuk şekilde ve en az hasarla çıkabilmek için; yurttaşların ve toplumun vazgeçilmez gereksinimlerinin karşılanmasında kamu mülkiyeti, kamusal hizmet ve toplumsal yarar esaslarını temel alan demokratik bir planlama ve toplumsal kalkınma perspektifi ile kamucu, toplumcu bir programın uygulanması gereklidir. Kamu işletmelerinde şeffaflık sağlanması, çalışanların yönetime katılması, karar alma süreçlerinde ve denetimde etkin olmaları, sendikal ör-

gütlenmenin yaygınlaşması, yatırımların planlı bir şekilde gerçekleştirilmesi hizmetin niteliğini arttıracaktır.

Demokratik enerji programı, emeğin tarihsel kazanımlarını, örgütlülüğünü ve sosyal devleti sermayenin çıkarları doğrultusunda yok eden; sağlık, eğitim dâhil tüm alanları piyasa uygulamalarına açan neoliberal politikaların değiştirilmesini esas almaktadır. Emeği en yüce değer sayan, siyasal, ekonomik, sosyal yönleriyle bütünlüklü, toplumcu bir demokratikleşme siyasal programının, eşit, özgür, adil bir topluma ve bağımsız ve demokratik bir ülkeye ulaşma çabalarının ayrılmaz bir parçasıdır.

6. ENERJİDE NASIL BİR DÖNÜŞÜM?

Enerjinin tüm tüketim alanlarında daha verimli kullanılmasını sağlayacak politika ve uygulamalar yürürlüğe konulmalı, demokratik bir planlama anlayışı ve uygulamasıyla toplumun gerçek gereksinimlerinin karşılanması temel olmalıdır. Kapitalizmin gereksiz tüketim, sürekli yeniden üretim sarmalının tetiklediği, genel olarak tüm enerji kaynaklarının, özel olarak işlevsel olmayan elektrik tüketiminin körüklenmesi anlayışından uzak durulmalıdır.

Bakım, onarım, rehabilitasyon ve yenileme çalışmaları ile mevcut elektrik üretim tesislerinin kapasite kullanım oranları yükseltilmelidir. İletim ve dağıtım şebekelerinde de yenileme yatırımları ve yeni yatırımlarla teknik kayıplar azaltılmalıdır.

Bundan böyle, yeni elektrik enerjisi gereksinimlerinin karşılanmasında karbonsuzlaşma hedefi doğrultusunda; enerji üretim tesislerinin kamusal bir planlama anlayışı içinde, esas olarak rüzgâr, güneş gibi yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı ve toplum çıkarlarını gözetir biçimde kurulması temel olmalı, rüzgâr ve güneş enerjisinden, daha çok yararlanılmalıdır. Büyük ölçekli rüzgâr ve güneş santralleri, kurulacakları bölgede istihdamı arttıracak ve cinsiyet eşitliğini de gözetecek toplumsal kalkınma projeleri olarak ele alınmalıdır. Karasal GES'ler, RES'ler verimli arazilere, yeşil alanlara, ormanlara değil çorak tepelere kurulmalıdır. İletim ve dağıtım şebekelerinde planlamalar yeni güneş ve rüzgâr enerjisi potansiyel üretim sahalarına bağlantılara olanak verecek şekilde yapılmalıdır. Yurttaşların kendi gereksinimlerini karşılamak üzere geliştirecekleri dağıtık enerji uygulamaları ve enerji kooperatifleri desteklenmelidir.

Şimdi kapatılmış olan EİEİ'nin (Elektrik İşleri Etüt İdaresi) yıllar önce yaptığı çalışmalara göre, rüzgârda 48.000 MW olarak tanımlanan karasal kurulu güç potansiyelinin henüz yalnız dörtte biri devreye alınmıştır. Düşük hızlarda esen rüzgârla da elektrik üretebilen türbinlerin gelişimi de dikkate alınarak, yapılacak yeni bilimsel çalışmalarla, Türkiye'nin, güncel karasal ve deniz üstü rüzgâra dayalı elektrik üretim potansiyeli belirlenmelidir.

Denizlerde kurulabilecek RES'lerde ise daha yola bile çıkılmamıştır. İlgili tüm kesimlerin katılımıyla deniz üstü RES'lerle ilgili bir yol haritası ve strateji belgesi hazırlanmalıdır. Bugün ülkemizde yalnız yüzde 3'ü değerlendirilen güneşe dayalı elektrik üretim potansiyelinin değerlendirilmesi için, güneş enerjisi karşıtı yaklaşım devre dışı bırakılmalı, konan engeller kaldırılmalı ve bu sonsuz kaynaktan en yüksek düzeyde yararlanılmalıdır.

Yeni kurulacak santrallerin ve bakım- rehabilitasyon- yenileme çalışmaları yapılan tesislerin enerji ekipman gereksinimlerinin yurt içinden imal ve temini esas olmalıdır.

2021 yılı geçici verilerine göre 331,5 milyar kWh olan yıllık elektrik üretiminde özel sektörün payı yüzde 83,9'dur. Özellikle arz güvenliğinde kamusal ağırlığın oluşması ve elektrik enerjisi fiyatlarında olası manipülasyonları önlemek için, gerek kurulu güç dengesi gerek üretim miktarı açılarından üretim altyapısında da, kamunun ağırlık kazanması şarttır. Kamu elindeki santrallerin özelleştirilmesi derhal durdurulmalıdır. Verimli özel santraller de kamulaştırılmalıdır. Neden oldukları salımları ve çevre kirliliğini köklü ve kalıcı bir şekilde azaltmayan santrallerle, kömür rezervleri tükenen veya dışsal maliyetleri yüksek olduğu için kömürün çıkarılmasından vazgeçilecek sahalarda bulunan kömür santrallerinin çalışmalarına son verilmelidir.

Yaygınlaşan kuraklık, yağış rejimlerinde değişiklikler gibi etkenleri dikkate alan, içme suyu, tarımsal sulama ve sonra enerji amaçlı bir su yönetim politikası ile hidroelektrik potansiyel akılcı bir şekilde değerlendirilmelidir.

7. YERLEŞİMLER VE YAPILAR

Isınma amaçlı fosil yakıt kullanımının azaltılması için:

- Tüm binalar ve yapılar, ısınma ve soğutma gereksinimlerini ve ısı kayıplarını en aza indirecek mimari özel-

liklere, yapım kurallarına ve güneşten en fazla ölçüde yararlanmalarına olanak verecek güneş mimarisi esaslarına uygun olmalıdır.

- İmar planlamaları ve düzenlemelerde kentsel yerleşimler, güneşten en fazla ölçüde yararlanmaya olanak verecek şekilde konumlanmalıdır. Var olan bina stoğunda, mimarisi uygun olan tüm binalarda ve yeni inşa edilen tüm yapılarda sıcak su eldesi için güneş panelleri uygulaması zorunlu olmalıdır. Yapıların ortam (toprak, su, hava) ısısından yararlanmalarını sağlayacak ısı pompaları kullanmaları sağlanmalıdır.
- Jeotermal kaynaklar bölgesel ısıtma için, çevre koruyucu tüm önlemler alınarak, en yüksek seviyede değerlendirilmelidir.
- Mevcut yapı stoğunda yalıtım çalışmalarına ağırlık verilmeli, konutlarda yalıtım yapılabilmesi için kamu kaynaklarından destek sağlanmalı, KDV yüzde bire indirilmelidir. Enerji verimliliği yüksek ev ekipmanlarının vergileri (ÖTV, KDV) düşürülmelidir.

Tüm fabrikalar, stadyumlar, terminaller ve büyük binalarda çatılara, yerleşimlerde ölü alanlara, güneş panelleri yerleştirilmelidir. Karayolları ve demiryollarının aydınlatılmasında güzergâh üzerinde yerleştirilecek güneş panellerinden yararlanılmalıdır.

8. SANAYİ

Sanayileşme strateji ve politikalarında, yoğun enerji tüketen, eski teknoloji, çevre kirliliği yaratabilen sanayi sektörleri (çimento, seramik, ark ocak esaslı demir-çelik, tekstil vb.) yerine; ülkenin mevcut ve gelecek gereksinimlerini planlama anlayış ve kurgusu ile ele alan, enerji tüketimi düşük, dış alıma değil, yerli tasarım, mühendislik, ham madde, ara mal ve üretime dayalı, karbonsuz ve düşük karbonlu sektörlerin geliştirilmesine öncelik verilmelidir. Öncelikli sektörler, bu sektörlerle girdi sağlayan sektörlerle birlikte bir bütünlük içinde geliştirilmelidir.

Ülkemizin en büyük dış satım pazarlarından olan AB'nin yanı sıra birçok küresel mal alımlarında karbon denetimlerine başlayacağı ve AB'nin ürün ithalatında sınırlarda karbon vergisi uygulayacağı dikkate alındığında, karbon vergisini yurt içi sanayi üretiminde de uygulayarak, sınai tesislerin yenilenebilir kaynaklara yönelmeleri ve fosil ya-

kıtlardan uzaklaşmaları sağlanmalıdır. Toplanan karbon vergileri de, yenilenebilir enerji kaynaklarını geliştirmek için kullanılmalıdır.

Sanayi tesislerinin, kendi elektrik gereksinimlerini karşılamak amacıyla tesis yapısında tekil ve buldukları organize sanayi bölgelerinde ortaklaşa, yenilenebilir enerji kaynaklarına dayalı elektrik üretimleri desteklenmelidir.

9. BİLİM, TEKNOLOJİ VE ARGE

Başta güneş ve rüzgâr olmak üzere yenilenebilir enerji kaynaklarının daha verimli kullanılması, bu kaynaklara dayalı enerji üretiminde kullanılan makina ve ekipmanların yurt içinde üretilmesi için teknik destek verilmesi, teknoloji geliştirme ve yenilikçilik çalışmalarının desteklenmesi, ölçüm ve belgelendirme hizmetlerinin verilmesi gibi çalışmaları yapmak üzere TÜBİTAK'ın enerji ile ilgili birimleri, üniversitelerin ilgili enstitü ve merkezleri, kamu ve özel kuruluşların enerji Ar-Ge birimleri, ortak bir kurumsal çatı yapı içinde yer almalıdır. Böylece bilgi ve deneyim aktarılmasına olanak sağlanmalı, eşgüdüm içinde ve işbirliği içinde yapılacak çalışmaların yaratacağı sinerjiden yararlanılmalıdır.

Dünya ölçeğinde hidrojenden enerji kaynağı olarak yararlanma amacıyla yürütülen çalışmalar dikkatle izlenmeli, yeşil hidrojen üretimi için bilimsel ve teknik çalışmalar yapmak, yaptırmak üzere Hidrojen Enstitüsü kurulmalıdır. TAEK yeniden kurulmalı, TENMAK yalnız madencilik üzerinde yoğunlaşmalıdır.

10. ULAŞIM

Toplam enerjinin beşte biri ulaşım sektöründe kullanılmaktadır. Diğer tarafta, Türkiye'nin birincil enerji kaynakları arzında sunumunda yüzde 28,70'lik payı olan ve tüketimin yüzde doksanından fazlası dış alımla karşılanan ve geçtiğimiz senelerde, her sene dış alıma 25 milyar dolar dan fazla para ödediğimiz petrolün; üçte ikisinin ulaşım

sektöründe kullanıldığı ve enerjide dışa bağımlılığın en önemli nedenlerinden birinin karayollarındaki milyonlarca aracın yakıt tüketimi olduğu da, akıllardan çıkarılmamalıdır. İthal fosil yakıtlara bağımlılığın ve karbon salımlarının azaltılması için, ulaşım ve lojistik politikalarında çok ciddi değişiklikler gereklidir. Türkiye'de 13,6 milyon otomobil, 4,1 milyon kamyonet, 2 milyon traktör, 2,7 milyon motosiklet, 882 bin kamyon, toplam 25,1 milyon adet aracı elektrikliye çevirmek gibi, büyük mali kaynakları gerektirecek ve uzun yıllar alacak hayalci yaklaşımlar bir kenara koyulmalıdır. Yüksek dizel yakıt tüketimi olan iş makineleri, şantiye tipi ağır hizmet kamyonları ve kent içi ulaşımında kullanılan otobüs filosunun elektrikliye dönüştürülmesi, bu gruplarda elektrikli araçların ağırlık kazanması hedeflenmelidir.

Özel oto sahipliğini özendiren bireysel taşıma sistemleri yerine, kent içi ulaşımında, yürüyüş ve bisiklet yollarını, elektrikli raylı toplu taşımacılığı, kentler arası ulaşım ve lojistikte raylı sistemleri ve deniz taşımacılığını başat hale getirecek politika ve uygulamalara bir an önce yönelmek zorunludur. Üç tarafı denizlerle kaplı ülkemiz, Cumhuriyet'in ilk dönemlerindeki gibi, yüzünü tekrar denizlere dönmelidir. Yurttaşlar, denizlerden, dinlenme, eğlenme amaçlarıyla en fazla ölçekte yararlanabilmeli; kentlerin semtlerini ve kentleri birbirleri ile bağlayan düzenli deniz ulaşımı hizmetleri oluşturulmalı ve denizlerin ekonomik ve toplumsal yaşamda yeri ve işlevi arttırılmaktadır.

11. SONUÇ

Bugüne değin doğaya zarar veren kualsız, düzensiz sanayi, madencilik, enerji ve altyapı yatırımlarından sorumlu olan sermaye kesimleri şimdi, "Krizi benzersiz bir fırsata çevirmek" için; dünyaya; "yeni bir sermaye birikim yöntemi", "Avrupa Yeşil Mutabakatı" adı ile yeşile boyayarak önermektedir. ◀◀